

חינוך לחיים

פרשת תרומה

כת' בפרשה 'ועשו ארון עצי שטים, אמתים וחצי אורכו ואמה וחצי רחבו' אומר המדרש 'אין הקב"ה בא בטרחות עם בריותיו, לא בא על האדם אלא לפי כוחו' - 'אתה מוצא כשנתן הקב"ה את התורה לישראל אילו היה בא עליהם בחוזק כוחו לא היו יכולים לעמוד וכו' אלא לא בא עליהם אלא לפי כוחם, שנא' 'קול ה' בכח' בכוחו אינו בא אלא בכח, לפי כוחו של כל אחד ואחד' כי כך למדנו בחינוך 'חנוך לנער על פי דרכו' חייבים לחנך על פי דרכו, חובה לבדוק את כוחו של התלמיד ולמה מסוגל. בהמשך הפר' כתוב 'ושכנתי בתוכם, ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת כל כליו וכן תעשו', ומדייק רבי משה פיינשטיין זצ"ל שרק בהשראת השכינה של המשכן יש תנאי 'ככל אשר אני מראה אותך וגו' 'וכן תעשו' וללמדנו שדווקא על ידי קיום כל המידות וציווים האמורים בפרשה אז יהיה השראת השכינה, 'אבל לגבי הקדושה שצריך לעשות בלבו ובביתו לחנך בניו ולכל הנהגה טובה, אין בזה כלל אדם בשווה אלא כפי האופן שיכול להשפיע מצד מידותיו ומצד מידות וכישרונות הבנים והתלמידים, שהעיקר שיהיה לשם שמים ולקדושה על כל מה שיעשה שיהיה לתועלת לקרב לה' ולתורתו ולמצוותיו.

בדברים האלו יש לנו גם חיזוק וגם תביעה. חיזוק למי שלבו שבור והוא נפול בקרבו, אני לא יכול להגיע להישגים ולמידות של פלוני אלמוני, תשובתו, מה לך לעשות כמו אחרים, כל מגמתך לא תהא אלא לפעול כפי המוטל עליך!! לפי כוחותיך וכישרוריך!! ובזה תשרה השכינה עליך לא פחות מפלוני בעבודותיו הגדולות, ומאידך, תביעה יש כאן, אין האדם יכול לסתפק במועט... וכל הזמן צריך להוסיף להתקדש עפ"י מידותיו הפרטיים וכפי כוחו.

ועל פי זה מסבירים גם מדוע כל המידות של הארון חצויות ושבורות וכהסבר המהר"י מבעלזא על המדרש שאומר 'והנה טוב מאוד', טוב - זה יצר הטוב. מאוד - זה יצר הרע. והשאלה היא מה טוב מאוד בבריאת היצר הרע? והסביר כי אכן, מדובר באותו יצר שמפתה את האדם שלא יחפוץ וירצה אלא רק את ה'טוב מאוד' שאומר לעצמו רק אם אגיע לפסגת ההר אני מתחיל בעבודה... שלא מסתפק אלא בהכי טוב. וזה מחשב ליצר הרע!! כי במחשבות הללו הוא מייאש את כל בני העולם, באומרו אליהם יום ויום. ממילא לא תשיג את רום המדרגה - כלך לך מלהתחיל אפילו מעט בדרכי העבודה... כי אומנם שצריך לשאוף ולהתעלות בלא גבול אבל צריך מאידך להיות שמח בחלקו, לשמוח בכל התעלות קטנה כגדולה ולדעת כי יקר בעיני ה' אפילו פעולה קטנה שעושה לכבודו. ולכן מידות הארון שבורות כי הארון שמסמל את לימוד התורה רומז לנו שאף אם עדיין לא השגת את רום המדרגה ועדיין הינך בבחינת 'מידות שבורות' שהשגת רק 'חצאים' עליך לשמוח ולהתחזק בידיעה כי ה' עמך.

וכך אומר המדרש בפרשה על הפסוק 'ועשו ארון ... וצפית אותו זהב טהור מבית ומחוץ תצפנו', וכי מאחר שהוא מצופה מבית ומחוץ, 'עץ' (באמצעו) למה לי? לומר לך, אלמלא יצר הרע אין שבח לתלמידי חכמים, אלא שבחן שכובשין יצרן, וכן הוא אומר במשלי 'ומושל ברוחו מלוכד עיר', ותנן איזהו גיבור הכובש את יצרו, עכ"ל. והיינו שה 'עץ' מרמז על הקושי, היצר שמנסה להכשיל את האדם, והזהב הוא רמז להתגברות עליו מבית ומחוץ.

ולפי זה צריך לזכור האדם כלל גדול בחינוך שאם רואה בבנו או תלמודו שהוא מתקשה בלימודו, או דבר מה אחר שאינו כשורה, אל ימהר לתלות את האשם באנשים חיצוניים, אלא ידע בנאמנות שאין הדבר תלוי אלא בו, ויחפש היטב מה יכול לעשות ובמה אפשר להשתפר, ובאופן זה תהיה לו תועלת מרובה יותר מאשר לחפש אשמים. ובפר' זה מרומז בדברי המסורה, בפסוק 'וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר', שלשה ראשי פסוקים יש שכת' המילה וראה: כאן אצלנו, והשני 'וראה אם דרך עוצב בי' (תהלים קלט כד), והשלישי 'וראה בנים לבניך' (שם קכח ו).

והנה, תכלית עשיית המשכן היתה בשביל הארון והכרובים שהם מקום משכן השכינה, ככתוב ברמב"ן בתחילת הפר', וכידוע רומזים הכרובים על תינוקות של בית רבן, שהיו עשויים 'כרביא', בצורת פרצוף של תינוק, כי הם העיקר והיסוד לקיום כלל ישראל. ולזה אמר 'וראה ועשה בתבניתם', שהעיקר לראות ולהשגיח עליהם כסדר לחנכם, ולא להסיח דעת מהם כלל, ואף אם מתעורר קושי מסוים (דרך עוצב) לא לתלות את האשם באחרים, רק 'וראה אם דרך עוצב - בי', לומר אין הדבר תלוי אלא בי, ומי שמתנהג באופן זה 'וראה בנים לבניך שלום על ישראל'.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת תרומה

"ויקחו לי תרומה" - מפרש רש"י לי - לשמי. מקשים המפרשים הלא מצינו בחז"ל שאמרו 'לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה' - ומדוע במצווה זו צוותה התורה דווקא לשמה? ויש לומר כי אף על פי שמצווה שלא לשמה גם כן נחשבת מצווה ומקבלים עליה שכר, כי אין הקב"ה מקפח שכר אפילו של שיחה נאה, אבל מכל מקום ממצווה שלא לשמה, לא יכולים להתקין מקום השראת השכינה כמו שכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". כדי לבנות מקום להשראת השכינה, צריך לעשות לשמה דווקא בכוונה טהורה ורצויה.

מסביר ר' יעקב ניימן זצ"ל, מורו ורבו של אבי ז"ל שחז"ל אומרים "ושכנתי בתוכם" בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד. פירוש, דעיקר המקדש והשראת השכינה, הוא בתוך לבו של כל אחד ואחד כמו שאומר השל"ה שכל צדיק הוא מדור לשכינה. אם כן מה צריך האדם? לטהר ולזכך את ליבו שיהיו המעשים לשמה בכוונה טהורה ורצויה, כי השראת השכינה לא תוכל להיות שלא לשמה, ואין שיעור לטהרת הלב כמו שאומר המסילת ישרים בפרק ט"ז 'שמי שיודע לטהר ליבו יותר, הוא המתקרב יותר למקום ואהוב יותר'.

על זה מתאים שירו הנודע של המשורר הקדמוני ר' יהודה הלוי המובא בספר "חרדים" - "בלבבי משכן אבנה להדר כבודו. ובמשכן מזבח אשים לקרני הודו. ולנר תמיד אקח לי את אש העקדה, ולקרנן אקריב לו את נפשי היחידה"

ומביא בשם הסבא מקלם שסיפר כי כמה פעמים רצה הסבא לעשות איזה פעולה שתמצא חן בעיני רבו ר' ישראל סלנטר זצ"ל ואף פעם לא קרה שלא ימצא סיבה לביקורת על מעשיו, אם כן אמר הסבא, כמה קשה לעשות מעשים לפני הקב"ה שיהיו רצויים לפניו כמו שאומר המסילת ישרים בפרק ט"ז 'כשם שאין עולה על גבי המזבח שלמטה אלא סולת נקיה מנופה ב"ג נפה שכבר טהור לגמרי מכל סיג, כך אי אפשר לעלות על מזבחו העליון... אלא המובחר שבמעשים'. וזה מה שאמרנו כדי שהלב יהיה מוכן להשראת השכינה, דרושים מעשים טהורים וזוהי כל עבודתו של האדם כל ימי חייו להשתדל לעשות מעשים שיהיו רק לשם שמיים.

ומכאן פונה ר' יעקב ניימן לכל מחנכי הדור - גורל ילדי ישראל, עתיד האומה מופקדת בידיכם. דעו מה שיש בידיכם לתקן במחשבה טהורה לשם שמיים ומה שעלולים אתם ח"ו לפגום בשמץ של פנייה עצמית וכוונה שלא טהורה.

והביא את התוס' במסכת חגיגה ט"ו על 'אחר' למה יצא לתרבות רעה? אבוייה היה מגדולי ירושלים וביום שבה למהולי, קרא לכל גדולי ירושלים ... ישבו והתעסקו בתורה, ירדה אש מן השמיים והקיפה אותם. אמר: 'כך גדול כוחה של תורה, אם יתקיים הבן הזה, אני מקדישו לתורה' ולפי שלא הייתה כוונתו לשמיים לפיכך לא נתקיימו בו. נורא ואיום הרעיון הזה המגדיר את הכוונה הזו, שאינה לכבוד ה' ובשביל זה יצא לתרבות רעה. אמר הסבא מקלם זצ"ל, הלא האב לא למד איתו תורה אלא הביאו לתלמוד תורה ובכל זאת אם כוונתו לא הייתה רצויה מכל שמץ לשם שמיים, כבר יצא הבן לתרבות רעה, אם כן על אחת כמה וכמה, המחנך שלומד תורה עם הילד ויש בו איזה פנייה שלא לשם שמיים עד כמה הוא יכול לגרום שהתלמידים יצאו לתרבות רעה.

נוסיף שישנו עוד אופן מעשי להשרות השכינה וזה הבית היהודי - כאשר מנהיגים בבית את מידות החסד, עין טובה וקדושה, ואין שולטת שם מידת הכעס, הקב"ה משכין את שכינתו בבית זה ומתקיים בו "ושכנתי בתוכם" וכמו שהסביר ר' נתן גשטנר זצ"ל על דברי רש"י "וכן תעשו" - לדורות, שרש"י בא לרמוז שלשם הקמת דור ישרים מבורך צריך האדם לעשות את משכנו הפרטי כתבנית המשכן. בצרוף השולחן הרומז לגשמיות, יהיו כנגדו הארון והמנורה הרומזים על תורה וחכמה יחדיו תואמים.

ונסיים בסיפור על אחד מגדולי ישראל שהוריד את השקית זבל למיכל האשפה, וכשראה אדם שהתפלל מכך אמר לו "מדוע הנך חושב שיש במעשה כזה פחיתות כבוד. אדרבה, הרי בכל בוקר בבית המקדש, הפיס הראשון שנערך היה על זכיה זו, מי יזכה לתרום את הדשן. וכי מה היתה המלאכה שם, אם לא לרוקן את ערמת האפר שהצטברה ע"ג המזבח מיום האתמול?" שאל האיש בהשתוממות מה הדמיון בין פח זבל לתרומת הדשן? בין בית יהודי פשוט לבית המקדש מעון השכינה? השיב אותו גדול "אין הכי נמי, זוהי באמת עבודתנו כל הימים, שהבית שלנו יהיה בבחינת בית המקדש!!! וכשזוכים שהשכינה שורה בבית, והבית הופך לכעין בית המקדש גם הוצאת פסולת עבודת ה' היא..."

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com